

פליטים ומבקשי מקלט מאריתריאה וסודן בישראל - תמונת מצב - ינואר 2018

בישראל חיים כ- 38 אלף חסרי מעמד מאפריקה שחצו את הגבול ממצריים ומשום כך מוגדרים על ידי משרד הפנים כ"מסתננים", מתוכם כ-35 אלף הם מבקשי מקלט מאריתריאה וסודן. על פי אמנת הפליטים ואמנות נוספות אליהן מחויבת ישראל, **אין לגרש אדם למקום בו חייו עשויים להיות בסכנה, בו הוא עלול לסבול מעינויים, רדיפה, או מיחס אכזרי ובלתי אנושי אחר – זהו עקרון "אי ההחזרה"**. עד כה פעלה ישראל על פי עקרון מהותי זה ונמנעה מהחזרת מבקשי המקלט למדינות המוצא שלהן מחשש לחייהם, אך **עתה היא מתכוונת לגרש אותם למדינות שלישיות, חזרה למעגל הפליטות!**

הגירוש - בנובמבר 2017 הכריזה ממשלת ישראל כי היא מתחילה בתכנית אינטנסיבית לגירוש הפליטים האריתריאים והסודנים למדינה שלישית **בכפייה**, ובמקביל תפעל לסגירתו של מתקן חולות במרץ 2018. לא די שההסכמים על פיהם מתכוונת ישראל לגרש פליטים לא נחשפו לציבור, אלא שגם רואנדה וגם אוגנדה מכחישות כי הם בכלל קיימים.

סכנת מוות - ישראל מפעילה פרקטיקה של "עזיבה מרצון" לרואנדה כבר מספר שנים, וחוזרת ומבטיחה כי מדובר במדינה בטוחה בה יקבלו הפליטים מעמד חוקי, גישה למערכת המקלט ויכולת להתקיים בכבוד. אך מאות עדויות חושפות מציאות הפוכה. **רק 7 מתוך כ-4,000 המגורשים "מרצון" הצליחו להישאר ברואנדה**, השאר נאלצו להימלט ממנה ולהמשיך את מסע הפליטות שלהם - **רבים מהם מתו בדרך**.

נוהל הגירוש - על פי הנוהל שפרסמה רשות האוכלוסין וההגירה ב-1 בינואר 2018. כל מבקש מקלט מסודן או אריתריאה שלא הגיש בקשת מקלט עד למועד זה, או שבקשתו נדחתה, מועמד לגירוש למדינה שלישית. אם יסרב, ייכלא ללא הגבלת זמן עד שיסכים. ראש הממשלה אף הנחה את רשות האוכלוסין וההגירה להציע תכנית לגירוש פליטים בכוח. מאחר שמערכת המקלט בישראל איננה מתפקדת, לא ניתן לדעת מי פליט ומי לאו, כך שבפועל **ישראל פועלת לגירוש ללא הבחנה של מבקשי המקלט מאפריקה לסכנת מוות!**

מערכת מקלט לא מתפקדת - עד היום הוגשו 15,205 בקשות מקלט של אריתריאים וסודנים. הממשלה מנסה לטעון כי למעלה מ-20 אלף לא הגישו בקשות מקלט, מאחר שהם אינם פליטים ולכן ניתן לגרש אותם. בפועל **ישראל עושה כל שביכולתה כדי לחבל באפשרות להגיש בקשות מקלט, וגם אלו שמוגשות אינן נבדקות כראוי או שאינן נבדקות כלל**. עד שנת 2013 מדינת ישראל לא אפשרה כלל לאריתריאים ולסודנים להגיש בקשות מקלט. אך גם מאז שהחלה, לכאורה, לבצע את הליך הבדיקה, הוא מתבצע למראית עין בלבד ומתקיים בחוסר יעילות מכוון ובחוסר תום לב. **ישנה לשכה אחת בלבד בכל הארץ בה ניתן להגיש בקשות מקלט**, ברחוב סלמה בת"א, מחוץ לה משתרך תור תמידי של מאות מבקשי מקלט – אנשים מנסים פעמים רבות ונאלצים **להמתין חודשים רק לאפשרות להגיש את הבקשה**.

מתוך 15,000 בקשות מקלט של אריתריאים ושל סודנים שהוגשו, רק 11 קיבלו מעמד פליט. ישראל מחזיקה באחוזי ההכרה הנמוכים ביותר בעולם המערבי (**פחות מאחוז!**), וזאת לעומת אחוזי ההכרה הגבוהים הממוצעים בעולם העומדים על 87% לאריתריאים, ו-63% לסודנים. נכון להיום תלויות ועומדות 8,588 בקשות מקלט של אריתריאים וסודנים שממתינות לתשובה, חלק מהן כבר למעלה **מארבע שנים!** זאת ועוד, ישראל מדווחת על 6,514 בקשות מקלט שנסגרו, כאשר בפועל

עילות הסגירה של רובן המכריע הן עזיבת מבקש המקלט את ישראל, או דחיה על הסף ללא בדיקה של ממש. כך שלמעשה בעשר השנים מאז החלו להגיע לישראל מבקשי המקלט מסודן ומאריתריאה היא בדיקה מספר מועט מאוד של בקשות מקלט לעניינן.

עתה מתנוסס איום הגירוש מעל כל מבקש מקלט אפריקאי שטרם הצליח להגיש בקשת מקלט, או שבקשת המקלט שלו נדחתה על הסף ללא בדיקה אמיתית, ולכן יותר מתמיד חובתנו לוודא כי מערכת המקלט בישראל עושה את תפקידה נאמנה: מאפשרת הגשה של בקשות מקלט ובוחנת אותן באופן פרטני, בתום לב וללא משוא פנים.

מצוקת השכונות בדרום תל-אביב – בשכונות דרום ת"א חיים כיום כ-14 אלף מבקשי מקלט מאפריקה. בשנת 2014 פורסם דו"ח מפורט ונוקב של מבקר המדינה, בו נקבע באופן נחרץ כי מצב השכונות בדרום תל אביב הולך ומחמיר, והאשמה לכך מוטלת על כתפי הממשלה, שמזניחה ומפקירה אותן. כמעט ארבע שנים חלפו, והממשלה לא עשתה דבר על מנת להיטיב עם תושבי השכונות, אלא מיקדה את מאמציה בהשקעת משאבים אדירה במאבק פופוליסטי ומתוקשר במבקשי המקלט. ההתעללות במבקשי המקלט לא מיטיבה עם תושבי דרום ת"א. הותרת מבקשי המקלט ללא רישיונות עבודה וללא זכויות בסיסיות רק מגבירה את הנטל על התושבים הוותיקים בשכונות. על הממשלה מוטלת החובה להשקיע משאבים ישירים באזורים אלה בתחומי החינוך, הרווחה, הבריאות, התשתיות, התחבורה והדיוור לרווחת כלל תושביהם. מתן רישיונות עבודה וגישה לשירותי בריאות ורווחה למבקשי המקלט יובילו גם לפיזור טבעי שלהם ברחבי הארץ ולהפסקת התלות שלהם במעט השירותים הייעודיים המוקצים להם בת"א.

המגבלות הגיאוגרפיות – ההתכנסות של אלפי מבקשי מקלט בשכונות המוחלשות ממילא של דרום ת"א הוא דבר שיש לפעול לתיקונו. אין ספק כי השקעה בשכונות היא הכרחית, וכך גם פיזורם של מבקשי המקלט ברחבי הארץ. בעוד שיש לעודד יציאה של מבקשי מקלט משכונות דרום ת"א ואזורים מוחלשים נוספים, אין לעשות זאת בדרך אלימה של ענישה, אלא על ידי מתן סיוע ותמריצים, הן למבקשי המקלט והן לרשויות מקומיות ולמעסיקים שיקלטו אותם. אסור לחזור על אותה הטעות ולהעביר לשכונות מוחלשות אחרות את מבקשי המקלט. פיזור חייב להיעשות תוך תמיכה אמיתית בשכונות ובערים הקולטות.

המגבלות בתחום הכלכלי והתעסוקתי – לצד האיום בכליאה, מנהלת ישראל גם מדיניות של ענישה כלכלית של מבקשי המקלט ומעסיקיהם במטרה לדחוק אותם לעזוב את ישראל. בראש ובראשונה מסרבת ישראל להעניק למבקשי המקלט אישור עבודה. למעשה, ברשיון השהיה הניתן להם כתוב במפורש כי הוא לא מהווה רישיון עבודה. אולם, בבג"ץ התחייבה המדינה כי לא תממש את האיסור ולא תפליל את עצם העסקתם. מצב עניינים זה פגע בביטחון התעסוקתי של הפליטים, הפך אותם לעובדים מוחלשים שזכויותיהם מופרות תדיר ע"י המעסיקים.

חוק הפיקדון – מבקשי המקלט הם אחת מקבוצות העובדים המוחלשות ביותר בישראל. לאחרונה ישראל אף הקימה קרן ייעודית המורכבת מפיקדון מעסיקים – הפקדה של כספי מעסיק בגובה 16% משכר הבסיס, המהווה מעין תחליף לכספי פנסיה ופיצויים – ומניכוי של 20% מהשכר של העובדים בטענה כי כספים אלו יימסרו להם עם יציאתם מהארץ. המטרה: דרדור מבקשי מקלט לעוני על מנת לדחוק אותם מחוץ לישראל. המשמעות היא כי נלקחת חמישית משכרם של מבקשי מקלט. בנוסף, בשל קשיים המובנים בהליך שקבעה ישראל לקבלת הכסף, עד כה מרבית מבקשי המקלט שעזבו את ישראל – עזבו אותה בלי הכספים שהופקדו בקרן.

רופאים לזכויות אדם | המוקד לפליטים ומהגרים | א.ס.ף – ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט
בישראל | האגודה לזכויות האזרח בישראל | קו לעובד | ARDC – המרכז לקידום פליטים אפריקאים

היטל מעסיקים - הטלת קנס בסך 20% מגובה השכר על מעסיקים הבוחרים להעסיק מבקשי מקלט. **סכום זה אינו מנוכה משכרם של העובדים, אלא משולם ע"י המעסיק.** חשוב עם זאת לזכור כי הנפגעים המרכזיים מההיטל על המעסיקים הם מבקשי המקלט עצמם, שעתה העסקתם הפכה ליקרה יותר, ולכן רבים מהם מאבדים את מקום עבודתם ומוחלפים בעובדים זרים ממדינות אחרות. **אם המהות של ההיטל היתה לעודד העסקה של אזרחים ישראלים, הרי שהוא רחוק מלהגשים את מטרתו.**

שירותי בריאות ורווחה - רישיון השהיה מסוג א'2' 5 שניתן למבקשי המקלט לא מקנה זכויות סוציאליות, וכפועל יוצא מבקשי המקלט מודרים ממערכת הבריאות והרווחה.

שירותי בריאות – רק במקרי חירום ורק בדרום ת"א: חוק ביטוח בריאות ממלכתי אינו חל על מבקשי המקלט, ועל כן אין להם גישה לשירותי הבריאות הציבוריים אלא במקרי חירום.

שירותי רווחה – רק במקרים חריגים: על פי מדיניות משרד הרווחה מבקשי מקלט אינם מקבלים טיפול ושירותים. מוחרגים ממדיניות זו: קטינים בסיכון, נשים קורבנות אלימות במשפחה במצבי סכנה בלבד, וכן מי שהוכרו על ידי משטרת ישראל כקורבנות סחר בבני אדם או החזקה בתנאי עבדות.